

Zand and Pazand Words in Borhan-e Qate' Reconsidered

Behrooz Mahmoodi-Bakhtiari¹

Faculty Member, University of Tehran

Saba Latifpour²

Faculty Member, Iranian Academy of
Arts

Abstract

Undoubtedly, Borhān-e Qāte' has a significant place among Persian dictionaries. Among the reasons for the importance of this culture, one is the use of a long-standing tradition in India for the purpose of monolingual cultural writing, and the other is providing a wide range of dialectal, non-Persian and ancient words alongside Persian words. Among the words that we come across in frequent arguments are the words that are introduced as belonging to "Zand and Pāzand language", and their correctness and belonging to Zoroastrian texts have been debated. In addition to providing a complete list of these words, this article provides enlightening explanations about each of them and tries to review these words by checking authoritative sources and older dictionaries. In order to do this, the words are categorized into two general groups "with pronunciation measures" and "without pronunciation measures" so that it is possible to comment on their specific pronunciations.

Keywords: Borhān-e Qāte', Avestan Words, Huzwaresh, pronunciation measures.

1. mbakhtiari@ut.ac.ir (Corresponding Author)

2. latifpour@aria.ac.ir

How to cite: Mahmoodi-Bakhtiari, B., & Latifpour, S. (2024). Zand and Pazand Words in Borhan-e Qate' Reconsidered. *Language and Linguistics*, 20(40), 25- 38. doi: 10.30465/LSI.2025.49354.1770

1. Introduction

Undoubtedly, *Burhān-e Qāti* has a significant status among Persian dictionaries. One of the reasons behind the importance of this dictionary is that it utilizes a long-standing tradition in India for the purpose of monolingual dictionary compiling, and the other is that it presents a wide range of dialectal, non-Persian, and ancient words alongside Persian words. It can be claimed that *Burhān-e Qāti* is one of the Persian dictionaries that, despite its importance and fame, and despite its precise and comprehensive revision, has not yet been examined and studied from all angles. The breadth of the data in this dictionary, with about twenty thousand entries, and the diversity of its information, from dialectal and archaic words to numerous allusions and even superstitious concepts, further demonstrates the need to re-study this dictionary. Among the words which we encounter repeatedly in the text of *Burhān-e Qāti* are the words introduced as belonging to the "Zand and Pāzand languages", whose accuracy and belonging to the Zoroastrian texts have long been the subject of debate and controversy. This article, while providing a complete list of these words, provides enlightening explanations about each of them, and attempts to review these words by examining the reliable sources.

In order to do this, words labeled as Zand and Pāzand are categorized into two general groups: "with pronunciation measures" and "without pronunciation measures", so that their rather exact pronunciations can be checked.

Although *Burhān-e Qāti* should logically have been provided from various sources, the author has only mentioned four dictionaries: *Farhang-e Jahāngiri* (by Anju-ye Shirāzi), *Majma' ol-Fors* by Soruri Kāshāni, *Sorme-ye Soleymāni* by Taghi al-Din Awhadi, and *Sihāh al-Adwiyah* by Hossein Ansāri, among which *Farhang-e Jahāngiri* is the one used the most. The author of *Burhān-e Qāti* explains the reason for using these four books because he wanted to collect "all the Persian, Pahlavi, Dari, Greek, Syriac, Roman and Arabic words used in Persian, together with Zand and Pāzand words, foreign and miscellaneous words".

Of course, it should be noted that the compiler of *Burhān-e Qāti*, has also had access to some other dictionaries and texts in addition to the four dictionaries mentioned, and has quoted his entries or some of their meanings from those books.

Despite the advantages that *Burhān-e Qāti* had at the time of its composition in terms of the number and variety of words, there are also some objections to

it, the most important of which are: several mistakes in the sources which have made their ways into the book, and some historical and geographical errors. To these issues, we may add many superstitions in the explanation of some words that the author considered to be true, to the extent that Muhammad Ali Dā'i al-Islām, the author of *Farhang-e-Nizām*, has considered such errors to be due to the lack of knowledge on the part of the author of *Burhān*, and has angrily stated that the author of the *Burhān* was an illiterate and nonsense-talking man. He explicitly questions the accuracy of the words mentioned in *Burhān* under the titles of Zand and Pāzand, and considers them to be mostly taken from fake sources.

In this article, we examine the words that *Burhān* explicitly terms as “Zand and Pāzand.” The data for this study are collected from the text of *Burhān-e Qāti*, edited by the late Dr. Mohammad Moin, and the numbers in the parentheses are the page numbers of the entry in that source. The basis of the present study to find the equivalents of the heterograms (*Huzwāresh* words) of *Burhān-e Qāti* is based on Mackenzie's (1971) Concise Pahlavi Dictionary, the Pahlavi Dictionary of Nyberg (1988), and also Junker's (1955) work. Supplementary sources such as Mashkur (1346) and Da'i al-Islām (1926) were also used in cases where similar heterograms were not found in the previous works.

In cases where there was a difference in the recording of the heterograms in the books mentioned, we have mentioned them; and in other cases, it has been sufficient to mention only one of them. So, in general, mainly Middle Persian dictionaries, along with other existing dictionaries from ancient languages, have been used to find the roots of words. We know that most of these roots are Aramaic, and have found their way into Pahlavi language in the form of heterograms. In a few cases where we were unable to find out how the word has found its way into Pahlavi language; we have mentioned it.

In the text of *Burhān-e Qāti*, 125 familiar words (or groups and phrases) are used to introduce the pronunciation of the words "Zand and Pazand." Some of these cases are more frequent, and some are used only to show the pronunciation of a single word. Therefore, we have first introduced the words which are presented with a pronunciation measure in *Burhān-e Qāti*, then words are presented for which only one word is mentioned under a measure, and finally, words for which a similar measure is not given in *Burhān-e Qāti*. The measures based on which the words "Zand and Pāzand" are introduced in this book are 22.

Finding the "Zand and Pazand" words in *Burhān-e Qāti* 'revives the perennial debate over the pronunciation of the aforementioned words in Pahlavi texts. There are two main opposing groups in the debate over the heterograms and their pronunciations: The first group believes that the heterograms were written in Aramaic and read in Pahlavi; and the second group believes that the heterograms were read in their own written form. Despite the clarification of *Burhān-e Qāti* ' about the words Zand and Pāzand words, and their (almost) exact pronunciations, we have difficulties in accepting the second option. The most logical analysis that we have reached is that the readers and writers of Pahlavi texts have probably memorized the mentioned words in their written forms, which were very far from the actual pronunciations of the words, in order to have a way to remember them. This is what many students of ancient languages do today, in order to memorize these forms, as the difficulties of the Pahlavi script.

بازنگری واژه‌های «زند و پازند» در برهان قاطع

بهرز محمودی بختیاری دانشیار، گروه هنرهای نمایشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

صبا لطیف‌پور استادیار، فرهنگستان هنر، تهران، ایران

چکیده

در میان فرهنگ لغت‌های فارسی، بی‌گمان برهان قاطع از جایگاه قابل توجهی برخوردار است. از دلایل اهمیت این فرهنگ، یکی بهره‌گیری از سنتی دیرپا در هند به منظور نگارش فرهنگی یک‌زبانه است، و دیگری ارائه طیف وسیعی از واژه‌های گویشی، غیر فارسی و کهن در کنار واژه‌های فارسی. از جمله واژه‌هایی که در برهان مکرر به آنها برمی‌خوریم، واژه‌هایی هستند که متعلق به «زبان زند و پازند» معرفی می‌شوند، و درستی و تعلق آنها به متون زردشتی مورد بحث و جدل بوده است. این مقاله ضمن ارائه فهرست کاملی از این واژه‌ها، به ارائه توضیحات روشنگرانه در مورد هریک از آنها می‌پردازد و می‌کوشد تا با بررسی منابع معتبر و واژه‌نامه‌های قبل استناد، مروری مجدد بر این واژه‌ها داشته باشد. به منظور انجام این کار نیز، واژه‌ها در دو گروه کلی «دارای وزن تلفظی» و «فاقد وزن تلفظی» دسته‌بندی شده‌اند تا امکان اظهار نظر درباره تلفظ آنها نیز وجود داشته باشد.

کلیدواژه: برهان قاطع، واژه‌های اوستایی، هزوارش، وزن تلفظی.

مقدمه

برهان قاطع از جمله فرهنگ‌های فارسی است که به‌رغم اهمیت و شهرتش و با وجود تصحیح دقیق و جامعی از آن، هنوز از تمامی جهات مورد بررسی و مطالعه قرار نگرفته است. وسعت داده‌های این فرهنگ (که در تصحیحات مختلف، بین ۱۹۰۶۰ و ۲۰۲۱۵ مدخل دارد) و تنوع اطلاعات موجود در آن (از واژه‌های گویشی و کهن گرفته، تا کنایات پرشمار و حتی مفاهیم خرافی) لزوم مطالعه مجدد این فرهنگ لغت را بیشتر نشان می‌دهد.

با وجود اینکه برهان قاطع باید منطقاً از منابع مختلفی فراهم آمده باشد، ولی نویسنده آن فقط به صراحت از چهار فرهنگ نام برده است: فرهنگ جهانگیری انجوی شیرازی، مجمع‌الفرس سروری کاشانی، سرمه سلیمانی تقی‌الدین اوحدی، و صحاح‌الدویه حسین انصاری (برهان، صفحه د از دیباچه مؤلف)؛ که در این میان، بیشترین استفاده از فرهنگ جهانگیری به عمل آمده است (حکمت، ۱۳۲۴: ۴، نیز نک. صادقی، ۱۳۸۹: ۴۶۹).

خود صاحب برهان دلیل استفاده از این چهار کتاب را این‌گونه شرح می‌دهد: «چون کمترین بندگان ... می‌خواست که جمیع لغات فارسی و پهلوی و دری و یونانی و سریانی و رومی و بعضی از لغات عربی و لغات زند و پازند و لغات مشترکه و لغات غریبه و متفرقه و اصطلاحات فارسی و استعارات و کنایات به عربی آمیخته و جمیع فواید این چهار کتاب را که هر یک حاوی چندین کتاب لغت‌اند به طریق ایجاز بنویسد...» (حکمت، ۱۳۲۴: ۴). البته باید گفت که مؤلف برهان غیر از چهار فرهنگ مذکور بعضی از فرهنگ‌های دیگر و بعضی از متون دیگر را نیز در دست داشته و مدخل‌های خود یا بعضی از معانی آنها را از آن کتاب‌ها نقل کرده است. آنچه در زیر می‌آید مواردی است که وی به تصریح از آنها یاد کرده است:

اختیارات بدیعی، فرهنگ وفایی، شرح وقایع ملاعبدالعلی برجندی (بیرجندی)، مؤید الفضلاء زرتشت بهرام که ناظم ارداویرافنامه (ارداویرازنامه) است که زرتشت‌نامه را نیز به غلط به او نسبت داده‌اند، تحفه الاحباب حافظ اوبهی که بسیاری از واژه‌ها، ضبط‌ها یا معانی دیگر نیز در برهان وجود دارد که از سروری گرفته شده‌اند، ولی مأخذ اصلی آنها، تحفه الاحباب است. بیشتر این موارد در تحفه بدون شاهدند و در نتیجه تصحیف‌خوانی به وجود آمده‌اند و در نتیجه عدم مراجعه مصحح به نسخه‌های سروری و تحفه در حواشی برهان بدون توضیح باقی مانده‌اند. هفتمین منبع فرعی کتاب سد در (= صد در) است: «چنانکه کتابی در احکام دین زرتشت هست مشتمل بر صد باب و آن را صد در نام نهاده‌اند». این کتاب یکی از منابع برهان در مورد بعضی از لغات مربوط به دین زرتشتی است (صادقی، ۱۳۸۹: ۴۶۹ - ۴۷۲).

با وجود امتیازاتی که برهان قاطع - در زمان تألیف - از نظر تعداد و تنوع لغت داشته، ایرادهایی هم بر آن گرفته‌اند که مهمترین آن عبارت است از این‌ها که: سهوهای که در منابع او

بوده به کتاب راه یافته است؛ مؤلف در ضبط لغات و حرکات آنها اشتباهاتی داشته است؛ غلط‌های ناشی از تصحیف کلمات در برهان دیده می‌شود؛ بعضی اغلاط تاریخی و جغرافیایی به کتاب راه یافته است و خرافاتی در توضیح پاره‌ای از واژه‌ها دیده می‌شود که مؤلف آنها را حقیقت پنداشته است (غلامرضایی، ۱۳۸۹: ۱۹۴)، تا حدی که محمدعلی داعی‌الاسلام، نویسنده فرهنگ نظام، این گونه خطاها را از کم‌دانشی نویسنده برهان دانسته است و خشمگینانه اظهار داشته است که: «مؤلف برهان مرد بی‌سواد حاطب‌اللیل بوده» (داعی‌الاسلام، ۱۳۰۴: د). او در باب بحث مورد نظر مقاله حاضر (واژه‌های زند و پازند) چنین تصریح کرده است:

[مؤلف برهان] مقصودش از لغات زند و پازند، الفاظ هوزواریش (هزوارش) و الفاظ دساتیر و دبستان/مند/هب و امثال آنها است، و مقصودش از پهلوی و دری، الفاظ فارسی‌های ولایتی است. از تفحص در برهان قاطع مقصودهایی که ذکر کردم معلوم می‌شود مؤلف برهان در ذیل بعضی از الفاظ می‌نویسد که از زبان زند و پازند است و در باب الفاظ مجعوله که از کتب مجعوله مثل دساتیر و دبستان و امثال آنها جمع نموده، اغلب تصریح نمی‌کند... (همان، ۳۸).

در این مقاله به بررسی واژه‌هایی می‌پردازیم که برهان صراحتاً آنها را «زند و پازند» نامیده است. داده‌های این پژوهش از متن برهان قاطع به تصحیح مرحوم دکتر معین گردآوری شده‌اند، و اعداد داخل پرانتزها شماره صفحه مدخل در آن منبع است.

پایه مطالعه حاضر برای یافتن معادل‌های هزوارش‌ها بر مبنای فرهنگ پهلوی مکنزی (۱۹۷۱)، فرهنگ پهلوی نیبرگ (۱۹۸۸) و نیز یونکر (۱۹۵۵) بنا شده است و از منابع تکمیلی مانند مشکور (۱۳۴۶) و داعی‌الاسلام (۱۳۰۴) در مواردی کمک گرفته شده، که هزوارش مشابهی در آثار نخست نام‌برده شده موجود نبود. همچنین در مواردی که در کتاب‌های مورد اشاره تفاوتی در ثبت هزوارش‌ها وجود داشت، بدانها اشاره کرده‌ایم؛ و در دیگر موارد تنها به ذکر یکی از آنها بسنده شده است.

۲- پیشینه پژوهش

درباره هزوارش‌ها و لغات زند و پازند در برهان قاطع، عبدالامیر سلیم (۱۳۴۴) بسیاری از واژگان هزوارشی را به‌درستی شناسایی کرده است. صادقی (۱۳۸۹) درباره برهان قاطع اشارات درستی به مواردی از اشکال هزوارشی در این کتاب داشته است. همچنین قربانی جویباری و نوروزی (۱۳۹۴) نکاتی در شناسایی برخی الگوها در اشتباهات و خوانش‌های تصحیفی برهان از هزوارش‌ها ارائه داده‌اند. این مقاله با آنکه نکات قابل‌استفاده فراوانی دارد، اما تمامی واژگان را مورد بررسی قرار نداده است.

اما ما در پژوهش حاضر به ثبت تمامی واژه‌هایی از برهان قاطع پرداخته‌ایم که نویسندگان آنها را «لغات زند و پازند» دانسته است. از میان این کلمات در کتاب مذکور، عمدتاً با استفاده از فرهنگ‌های فارسی میانه و نیز یاری گرفتن از دیگر فرهنگ‌های موجود از زبان‌های کهن، به ریشه واژه‌ها نظر داشته‌ایم. گفتنی است که طبیعتاً اغلب این ریشه‌ها آرامی بوده و به صورت هزوارش به زبان پهلوی راه یافته‌اند. در چند مورد هم که نتوانستیم دریابیم واژه از چه شکل یا زبانی به برهان قاطع راه یافته است، آن را ذکر کرده‌ایم.

تحلیل داده‌ها

در این بخش، داده‌ها را در دو سطح بررسی می‌کنیم. نخست آنها که تلفظشان (به شیوه رایج برهان) بر اساس قیاس وزنی با واژه‌ای آشناتر است، و سپس مواردی که تلفظ دقیق آنها داده نشده است.

واژگانی که برای تلفظ آنها وزن معرفی شده است:

در متن برهان، از ۱۲۵ کلمه (یا گروه و عبارت) آشنا برای معرفی تلفظ کلمات «زند و پازند» استفاده شده است. برخی از این موارد بسامد بیشتری دارند و برخی فقط برای نشان دادن تلفظ یک کلمه به کار رفته‌اند. به همین دلیل، ابتدا واژه‌هایی را معرفی می‌کنیم که چند مورد آنها با یک وزن معرفی شده‌اند. این وزن‌ها ۲۲ مورد و به شرح زیرند:

بر وزن «اشیا»

- **دکيا** (پاک شوم، ص ۸۷۲): این واژه در فارسی میانه به صورت هزوارش DKYA با آوانویسی pāk به معنی «پاک» آمده است (نیبرگ، II/60؛ مکنزی، 23)؛ در نتیجه می‌بینیم که در این مورد واژه‌ای که در برهان آمده است، معادل دقیق صورت هزوارشی پهلوی آن است.
- **مشيا** (روغن گوسفند، ص ۲۰۱۷): در پهلوی به صورت هزوارش M(H)ŠYA از صورت آرامی 'mšh با آوانویسی rōyn و در معنای «روغن» است (مکنزی، 72؛ نیز نک نیبرگ، 170)؛ پس باز با صورت هزوارشی با همان شکلی که در متون فارسی میانه ثبت شده است، روبه‌رو هستیم.

بر وزن «اغنيا»

- **اکبيا** (عصب، ص ۱۵۴) این واژه پیش از برهان در لغت فرس اسدی ثبت شده است. به درستی نمی‌دانیم معادل پهلوی یا هزوارشی داشته است یا خیر زیرا معادل یا مشابهی بدین معنی در متون پهلوی نیافتیم.

- دکنیا (نخل خرما، ص ۸۷۲) در پهلوی به صورت DKRA از صورت آرامی 'dqr' با آوانویسی muγ (مکنزی، 56).

بر وزن «امینا»

- شتینا (خنده، ص ۱۲۵۵): این واژه را برهان به زند و پازند در معنی خنده دانسته و معادل عربی «ضحک» را برای آن معرفی کرده است. ما نتوانستیم معادل هزوارشی برای آن بیابیم.
- مدینا (شهر، ص ۱۹۷۸): در پهلوی به صورت MDYNA از صورت آرامی 'mdyn' با آوانویسی šahrestān آمده است (مکنزی، 79).

بر وزن «انبیا»

- کمریا (ماهتاب، ص ۱۶۹۵): در پهلوی به صورت هزوارش KMRYA که صورت عربی آن «قمر» است با آوانویسی māh به معنی ماه (کاپادیا، 398) آمده است. پس در اینجا هزوارش بدون تغییر و اشتباه، و البته از روی خود صورت هزوارشی، آوانویسی شده است.
- لیلیا (شب، ص ۱۹۲۲): در پهلوی به صورت LYLVA از شکل آرامی 'lyl(y)' با آوانویسی šab (مکنزی، 78؛ نیز نک نیبرگ، 184) در مورد این واژه بار دیگر با صورت تغییرنیافته صورت هزوارشی روبه‌رو هستیم.

بر وزن «اندرون تن»

- اجدرونتن (درو کردن، ص ۸۹): در پهلوی به صورت HCDLWN-tn از ریشه آرامی ḥṣd با آوانویسی drūdan (مکنزی، 28؛ نیز نک نیبرگ، 67).
- استرونتن (بستن، ص ۱۲۶): در فارسی میانه به صورت ASLWN-tn از ریشه آرامی 'sr' با آوانویسی bastan. (نیبرگ، II/17؛ مکنزی، 45).

بر وزن «بابا»

- دابا (زر سرخ و طلا، ص ۸۰۶): واژه زر در نوشتار پهلوی به صورت هزوارش DHBA نیز ثبت شده است. آنجا که H و A به یک صورت واحد در خط پهلوی نمایش داده می‌شوند، DHBA را «دابا» خوانده‌اند. این مطلب درباره واژه بعدی (زایا) نیز صدق می‌کند.
- زایا (زر، ص ۹۹۳): این واژه در نوشتار پهلوی به صورت هزوارش ZHBA از صورت آرامی 'zḥb' با آوانویسی zarr (مکنزی، 98؛ نیز نک نیبرگ، 229) آمده است. می‌بینیم که صورت هزوارشی به عنوان صورت گفتاری واژه ثبت شده است (نیز نک «دابا»).

بر وزن «بازوشکن»

• **جاتونتن** (آمدن، ص ۵۵۲): در فارسی میانه به صورت هزوارش YATWN-tn با آوانویسی āmadan به معنی "آمدن" (نیبرگ، II/15؛ نیز نک مکنزی، 7) است. این واژه از آن دسته هزوارش‌هایی است که پسوند فعلی پهلوی به انتهای آنها اضافه می‌شود و به همین صورت نیز در برهان قاطع آوانویسی شده است. می‌بینیم که حرفی را که به صورت Y حرف‌نویسی می‌کنیم، برهان قاطع گاه «ج» و گاه «د» خوانده است، که البته این از پیچیدگی‌های خط پهلوی نشأت می‌گیرد.

• **جاسونتن** (داشتن، ص ۵۵۳): در فارسی میانه به صورت YHSNN-tn با آوانویسی dāstan به معنی "داشتن" (نیبرگ، II/59؛ مکنزی، 25) است. بار دیگر هزوارشی داریم که در انتهای آن پسوند فارسی میانه اضافه شده است و در آن H به صورت «آ» و N به صورت «او» خوانده شده است.

• **جاکونتن** (آوردن، ص ۵۵۴): این واژه از روی هزوارش YHYTYUN-tn ساخته شده است که باز هزوارشی با پسوند پهلوی است.

• **دابونتن** (دادن، ص ۸۰۷): در فارسی میانه به صورت YHBWN-tn با آوانویسی dādan به معنی "دادن" (نیبرگ، II/60؛ مکنزی، 23). بار دیگر ذکر کنیم که حروف d و y در خط پهلوی یکسان نوشته می‌شوند و برای نوشتن هر دو از یک علامت استفاده می‌شود. همین‌گونه است در مورد حروف h و a.

بر وزن «پریرو فکن»

• **شریتونتن** (گشادن، ص ۱۲۶۵): در پهلوی به صورت ŠLYTWN-tn از ریشه آرامی √šhr با آوانویسی wišādan (مکنزی، 92؛ نیز نک نیبرگ، 215) آمده است.

• **زريتونتن** (کاشتن، ص ۱۰۱۹): برای این واژه نتوانستیم معادلی در متون پهلوی یا هزوارشی شبیه آن بیابیم.

• **موی تونتن** (شمردن زر و چیزهای دیگر، ص ۲۰۵۷): در پهلوی MNYTWN-tn را از ریشه آرامی √mnh با آوانویسی ošmurdan (مکنزی، 62) داریم. باز به علت شباهت حروف در خط پهلوی N «و» خوانده شده است.

• **سزیتونتن** (رفتن، ص ۱۱۳۷): در پهلوی به صورت SGYTWN-tn از ریشه آرامی √sg با آوانویسی raftan (مکنزی، 70؛ نیز نک نیبرگ، 164) را داریم. G نیز صورتی است که احتمالاً مولف کتاب حدس زده است که تصحیفی از Z در خط پهلوی باشد.

• **کرینونتن** (خواندن، ص ۱۶۳۴): در پهلوی به صورت KRYTWN-tn از ریشه آرامی √kr

با آوانویسی xwāndan یا xwāndan (مکنزی، ۹۵؛ نیز نک نیبرگ، ۲۲۰) است.

بر وزن «پهلوشکن»

- **ابرونتن** (مردن، ص ۸۱): هزوارش BRWN-tn را با آوانویسی widardan داریم که به معنای «گذشتن» است، اما در مفهوم درگذشتن و مردن نیز به کار می‌رفته است.
- **ارگونتن** (بخشیدن، ص ۱۰۸): باید از HLKWN-tn از ریشه آرامی ḥlq با آوانویسی baxtan به معنای «تقسیم کردن» (مکنزی، ۱۷) باشد که برهان آن را در معنای بخشیدن گرفته است.
- **ارمونتن** (خوابیدن، ص ۱۱۰): در پهلوی به صورت ALMWN-tn از آرامی آمده است و صورت عربی آن حلم است با آوانویسی xuftan که همان خفتن باشد؛ نیز توجه کنید به khalmūntan یا khuptan به روایت کاپادیا (کاپادیا، ۲۶۶).
- **اسبونتن** (دیدن، ص ۱۲۱) احتمالاً تصحیفی است از هزوارش HZYTN-tn (مکنزی، ۲۶) (با آوانویسی dīdan در همان معنای «دیدن»).
- **انتونتن** (داشتن، ص ۱۶۵) برای این واژه معادل پهلوی یا هزوارشی نیافتیم.
- **بزپونتن** (دادن، ص ۲۷۲): هزوارش «دادن» در پهلوی YHBWN-tn است. دو صورت «بزپونتن» و «پزپونتن» احتمالاً نتیجه اشتباه و اختلاط این واژه با واژگانی دیگر است.
- **بشرونتن** (پرستش کردن، ص ۲۸۳): حاصل تصحیف است و هزوارشی در این شکل ندارد (نک سلیم، ۴۸).
- **پزپونتن** (دادن، ص ۳۹۸): نک. بزپونتن.
- **تکرونتن** (پیچیدن، ص ۵۰۴): این صورت نیز تصحیف است و نویسنده برهان درباره آن اشتباه کرده است (نک سلیم، ۱۳۴۴: ۵۲).
- **جبتونتن** (نشستن، ص ۵۶۴): از هزوارش YBTWN-tn با آوانویسی nišastan (مکنزی، ۶۰) است که مولف کتاب مذکور به سبب پیچیدگی خط آن را این گونه خوانده است.
- **جگرونتن** (زدن، ص ۵۸۰): از هزوارش YKTLWN-tn با آوانویسی ōzadan (مکنزی، ۶۲) که در پهلوی بیشتر معنای «کشتن» دارد تا «زدن».
- **ربرونتن** (مردن، ص ۹۳۷): هزوارش این واژه در پهلوی YMYTN-tn با آوانویسی murdan (نیبرگ، ۵۷) است. احتمالاً نویسنده برهان قاطع این واژه را با واژه ناشناخته دیگری اشتباه گرفته است.
- **زمرونتن** (سراییدن، ص ۱۰۳۰): در پهلوی به صورت هزوارش ZMLWN-tn با آوانویسی

srūdan به معنی سرودن و سراییدن (کاپادیا، 375) است.

- **شبکونتن** (گذاشتن، ص ۱۲۴۷): در پهلوی به صورت هزوارش ŠBKWN-tn از ریشه آرامی šbq√ که آوانویسی hištan (مکنزی، 43؛ نیز نک نیبرگ، 100) را برای آن پیشنهاد کرده‌اند.
- **کترونتن** (ماندن و به جایی نرفتن، ص ۱۵۹۵): در پهلوی به صورت KTLWN-tn از ریشه آرامی ktr√ با آوانویسی māndan (مکنزی، 54؛ نیز نک نیبرگ، 125) می‌آید.
- **مشرونتن** (چیدن، ص ۲۰۱۳): در پهلوی به صورت MŠLWN-tn با آوانویسی čīdan (کاپادیا، 414) است. جالب آنکه کاپادیا معمولاً صورت هزوارشی را نیز آوانویسی کرده است، مثلاً این واژه را به صورت mašrūntan نیز آورده است.
- **مکرونتن** (پذیرفتن، ص ۲۰۲۷): در پهلوی به صورت MKBLWN-tn از صورت آرامی mqlb با آوانویسی padīraftan (مکنزی، 63؛ نیز نک نیبرگ، 156) آمده است.

بر وزن «پهلوهشتن»

- **تبلونستن** (شکستن، ص ۴۶۸) در پهلوی به صورت TBLWN-tn(stn) از ریشه آرامی tbr√ با آوانویسی škastan آمده است. (مکنزی، 143).
- **چغمونستن** (ایستادن، ص ۶۴۵): در فارسی میانه به صورت هزوارش YKOYMWN-tn با آوانویسی ēstādan از ریشه آرامی qwm√ (مکنزی، 31) به معنای ایستادن که «قیام» عربی نیز از همین ریشه است.

بر وزن «تارموشکن»

- **جامتونتن** (رسیدن، ص ۵۵۵): در پهلوی به صورت YHMTWN-tn از صورت آرامی yhmṭwn از ریشه mt'√ با آوانویسی rasīdan (مکنزی، 71؛ نیز نک نیبرگ، 167) است که باز شباهت و جابجای حروف h و a را در پهلوی داریم.
- **جامنونتن** (گفتن، ص ۵۵۶): هزوارش YMRRWN-tn را داریم که guftan آوانویسی می‌شود از ریشه آرامی mll√ (مکنزی، 38) و احتمالاً این صورت، تصحیفی از این هزوارش است.

بر وزن «ترسا»

- **جررا** (قسم و بخش، ص ۵۶۸) را سلیم مأخوذ از کلدانی g(a)r(a)rā به معنی سنگ قیمتی دانسته است که به فارسی سنگ خوانده می‌شوند و مولف «سنگ» را به اشتباه «نسک» خوانده و معنی کرده است (همو، ۱۳۴۴، ۵۵).
- **ملکا** (پادشاه، ص ۲۰۳۲): در پهلوی به صورت MLKA آمده است که از صورت آرامی mlk' است.

است و آوانویسی آن šāh (مکنزی، 79؛ نیز نک نیبرگ، 183) است. در فارسی هم همان «شاه» خوانده می‌شود.

بر وزن «چمن»

- رمن (مجموع، ص ۹۶۲): برای این واژه معادل یا مشابهی در هزوارش‌ها نیافتیم.
- شتن (شهر، ص ۱۲۵۴): در پهلوی به صورت štr با آوانویسی šahr (مکنزی، 79؛ نیز نک نیبرگ، 183) آمده است. این بار به نظر می‌رسد که مولف تنها به بدخوانی واژه دچار شده باشد، چون این لغت حتی هزوارش هم نیست. گفتنی است که خط فارسی میانه همواره راه را برای خوانش‌های گوناگون و در بسیاری موارد اشتباه‌واژگان باز می‌گذارد.

بر وزن «زیبا»

- تیا (آهو، ص ۵۴۰): در پهلوی به صورت هزوارش TYBA از آرامی 'tby با آوانویسی āhūg (مکنزی، 7) آمده است.
- زیکا (باد، ۱۰۵۴): در پهلوی به صورت هزوارش ZYKA با آوانویسی wād که البته باز کاپادیا آوانویسی هزوارشی آن یعنی zīkā را نیز برای آن آورده است (کاپادیا، 362).

بر وزن «دریا»

- بسیا (شراب انگوری، ص ۲۸۱): این واژه را سلیم از هزوارش 'B(?)SY و صورت پهلوی bādag دانسته است که به معنای شراب و ظرف شراب بوده و به صورت «باده» به فارسی نو هم رسیده است.

بر وزن «سبوشکن»

- ارونتن (شستن، ص ۱۱۱): در پهلوی هزوارش HLLWN-tn از ریشه آرامی √hll با آوانویسی šustan (مکنزی، 81؛ نیز نک نیبرگ، 188) را داریم که دقیقاً به همین صورت به فارسی نو نیز رسیده است. می‌بینیم که حرف h پهلوی که با a به یک شکل نوشته می‌شود، اشتباه خوانده شده است.
- زدونتن (خریدن، ص ۱۰۰۸): در پهلوی به صورت هزوارش ZBNN-tn از ریشه آرامی √zbn با آوانویسی xriḍan (مکنزی، 94) است. یعنی این تلفظ، معادل خواندن حرف به حرف هزوارش به همان شیوه‌ای است که نوشته شده است.
- شنونتن (نوشتن، ص ۱۳۰۴): مطمئن نیستیم این واژه را جایگزین چه هزوارشی دانسته

است.

بر وزن «سوزن»

- **شومن** (پیشانی، ص ۱۳۱۱): این واژه را غلط‌خوانی GBYN-H دانسته‌اند (سلیم، ۱۳۴۴، ۶۵).

- **گومن** (این، ص ۱۸۶۱): در پهلوی به صورت ZNE از صورت آرامی znh با آوانویسی ēn (مکنزی، 30؛ نیز نک نیبرگ، 71) به سبب شباهت حروف در خط پهلوی، اگر بخواهیم این واژه را همانگونه که نوشته می‌شود بخوانیم، می‌تواند «گومن» هم خوانده شود.

بر وزن «صف شکن»

- **انبمن** (انگور، ص ۱۶۴): از هزوارش ANBE با صورت آرامی 'nb' است (مکنزی، 10) که آوانویسی angūr دارد و به همین صورت نیز به فارسی نو رسیده است.
- **تتمتن** (شغال، ص ۴۷۱): برای این واژه نتوانستیم مشابهی میان هزوارش‌ها بیابیم و نمی‌دانیم این تصحیف احتمالی چه واژه‌ای است.

بر وزن «صفراشکن»

- **پسهانتن** (افشاندن، ص ۴۰۶): تصحیف است. برای اطلاعات بیشتر نک سلیم، ۱۳۴۴، ۵۰.
- **زرهانتن** (زاییدن، ص ۱۰۱۹): در پهلوی به صورت LYDWN-tn از ریشه آرامی yld با آوانویسی zādan (مکنزی، 97؛ نیز نک نیبرگ، 230) است که به فارسی نیز با همین صورت رسیده است.
- **وزرانتن** (رفتن، ص ۲۲۷۸): در پهلوی به صورت OZLWN-tn از ریشه آرامی zl'z با آوانویسی šudan (مکنزی، 80؛ نیز نک نیبرگ، 188) است که باز می‌بینیم هزوارش پهلوی با پسوند ایرانی آن یک‌جا خوانده شده است. فعل «شدن» در فارسی امروزی نیز به معنای رفتن به کار می‌رود.
- **نسهانتن** (پختن، ص ۲۱۴۱) را سلیم (۱۳۴۴، ۷۲) به درستی تصحیف دانسته است.

بر وزن «فردا»

- **ورتا** (گل، ص ۲۲۶۴): در پهلوی به صورت WLTA است، شکل عربی آن ورد است با آوانویسی gul (کاپادیا، 37).
- **کلبا** (سگ، ص ۱۶۷۲): در پهلوی به صورت KLBA از صورت آرامی klb' با آوانویسی sag

(مکنزی، 73؛ نیز نک نیبرگ، 172).

بر وزن «لبلبوشکن»

- **مدممونتن** (ترسیدن و رمیدن، ص ۱۹۷۶): اگر معادل حروف پهلوی را برای این واژه در نظر بگیریم به نزدیک‌ترین واژه‌ای که خواهیم رسید هزوارش 'MDMN-stn با آوانویسی sahistan و به معنای «به نظر رسیدن» است. احتمالاً این واژه با واژه‌ای دیگر خلط شده است.
- **وشتمونتن** (خوردن و آشامیدن، ص ۲۲۸۴): در پهلوی به صورت OŠTEN-tn از صورت آرامی 'sth با ریشه √sth با آوانویسی xwardan (مکنزی، 95؛ نیز نک نیبرگ، 221) آمده است. بار دیگر شباهت نوشتاری برخی حروف پهلوی به یکدیگر باعث خوانش متفاوت (و در واقع اشتباه) همان هزوارش نیز شده است.
- **وشمونتن** (شنیدن و گوش کردن، ص ۲۲۸۷): در پهلوی به صورت OŠMEN-tn از صورت آرامی √sm با آوانویسی ašnūdan (مکنزی، 13؛ نیز نک نیبرگ، 34) بار دیگر مشکل خواندن خط در این خوانش بروز کرده است.

بر وزن «محمودا»

- **انگوپا** (کاسنی، ۱۷۷) هزوارش انگور ANBE است (مکنزی، 10) که احتمالاً دچار بدخوانی شده است.
- **انهوبا** (سیاره مشتری، ص ۱۷۹). چیزی برای این واژه نیافتیم.
- **ملکوتا** (شهریار، شاهی که از همه شاهان زمان خود بزرگتر است، ص ۲۰۳۳) هزوارش شاه MLKA (مکنزی، 79) یا MLKWTا است. MLKWTا را برخی «ملکه» (مکنزی، 17؛ سلیم، ۱۳۴۴، ۷۱) و برخی لقبی برای پادشاه یا اعلیحضرت یا چیزی شبیه آن دانسته‌اند (Sprengling, 1940, 345). اما احتمالاً باید همان شاه بوده باشد.

واژگانی که برای هرکدام از یک وزن استفاده شده است:

- **آتین** (بر وزن «لاچین»، به معنای موجود شده، ص ۱۸): احتمالاً به هزوارش 'AYT با آوانویسی ast به معنی «هست» مرتبط است، اما چگونگی خلط، تصخیف یا برداشت آن را نمی‌دانیم.
- **آسیم** (بر وزن «جاجیم»، استاد بزرگ‌مرتبه و عظیم‌الشان، ص ۴۴): به شکل غیرهزوارشی واژه 'sym با آوانویسی asēm (مکنزی، 12) به معنای «سیم» و «نقره» است. مشخص نیست که در برداشت معنای آن اشتباه صورت گرفته است یا با واژه‌ای دیگر اشتباه گرفته شده است.

- **اریتا** (بر وزن «برصیصا»؛ بام خانه، ص ۹۷): هزوارش BYTA از صورت آرامی 'byt با آوانویسی xānag به معنی «خانه» است (مکنزی، ۹۴) و پیشوند ul نیز به معنی «بالا» است. شاید این صورت ترکیبی از این دو باشد، اگر هم این‌طور نباشد، حضور هزوارش BYTA در واژه انکارناپذیر است.
- **ارتا** (بر وزن «فردا»؛ بوم و زمین، ص ۹۷): معادل هزوارشی برای این واژه نیافتیم.
- **ارشیا** (بر وزن «اصفیا»؛ تخت شاهان، ص ۱۰۵): معادل هزوارشی برای این واژه نیافتیم.
- **اریک** (بر وزن «شریک»؛ دور، ص ۱۱۲): هزوارش آن به صورت HLYK یا LHYK از آرامی rhyq که عربی آن ارک است با آوانویسی dūr (کاپادیا، ۲۶۳؛ مکنزی، ۲۸)
- **اسوبار**: (بر وزن «نمودار»؛ سوار، ص ۱۳۵): در پهلوی به صورت 'swb'l با آوانویسی aswār (مکنزی، ۱۳؛ نیز نک نیبرگ، ۳۳)
- **اناتونتین** (بر وزن «جفاجوی من»؛ گذاشتن و نهادن، ص ۱۶۲): هزوارش آن HNHTWN-tn از صورت آرامی hnht از ریشه \nhṭ با آوانویسی nihādan (مکنزی، ۵۹؛ نیز نک نیبرگ، ۱۳۸) در همان معنای «نهادن» است.
- **انبمن** (بر وزن «صفشکن»؛ انگور، ص ۱۶۴): در پهلوی به صورت ANBE از صورت آرامی 'nb با آوانویسی angūr (مکنزی، ۱۰)
- **انداچه** (بر وزن «دریاچه»؛ فکر و اندیشه، ص ۱۶۸): در پهلوی به صورت hndyš-šn با آوانویسی handēšišn (مکنزی، ۴۲؛ نیز نک نیبرگ، ۹۴) ؟
- **اوچپمن** (بر وزن «تغزل مکن»؛ انگشت، ص ۱۸۱): هزوارش آن WŠB'TH است (Junker, 1988, 77) و همان angušṭ آوانویسی شده است.
- **اودردن** (بر وزن «بو بردن»؛ مردن، ص ۱۸۱): در پهلوی به صورت wtltn با آوانویسی widardan (مکنزی، ۹۰؛ نیز نک نیبرگ، ۲۱۶) که هزوارش هم نیست؛ بنابراین می‌توان تصور کرد که در زمان نوشته شدن کتاب این واژه به همین صورت به کار می‌رفته است.
- **اویرش** (بر وزن «پریوش»؛ مقداری از گناهان، ص ۱۸۸): در پهلوی به صورت 'wylšt از اوستایی awaoirišta- با آوانویسی احتمالی ōyrišt (مکنزی، ۶۲) به معنی درجه‌ای از گناه است.
- **ایرگان** (بر وزن «میهمان»؛ مردم، ص ۱۹۶): در پهلوی به صورت AYŠ-'n از صورت آرامی yš با آوانویسی kasān به معنی اشخاص و افراد (مکنزی، ۵۰؛ نیز نک نیبرگ، ۱۱۵) است. در این واژه علامت جمع فارسی میانه به هزوارش اضافه شده است.
- **ایری** (بر وزن «میری»؛ مردم، ص ۱۹۶): هزوارش AYŠ از صورت آرامی yš با آوانویسی kas به معنی کس، شخص (مکنزی، ۵۰؛ نیز نک نیبرگ، ۱۱۵) را داریم که نویسنده برهان حالت

جمع آن را مد نظر داشته است.

- **انیبا** (بر وزن «چلیپا»؛ درخت مورد، ص ۱۷۹): معادل مطمئنی برای چنین واژه‌ای نه در میان هزوارش‌ها و نه در میان واژگان فارسی میانه نیافتیم.
- **ببراله** (بر وزن «بزغاله»؛ دوایی، ص ۲۳۱): برای این واژه نیز معادل یا مشابهی یافت نشد.
- **بجوجیا** (بر وزن «قلونیا»؛ ماده هر حیوان، ص ۲۳۶): معادل درستی برای این واژه نیافتیم، اما درباره آن گمان‌هایی وجود دارد (نک سلیم، ۱۳۴۴، ۴۷).
- **بدموم** (بر وزن «سرنگون»؛ ترسیدن، ص ۲۴۴): این صورت باید اشتباه در به‌خاطر سپاری هزوارش‌ها به جای یکدیگر بوده باشد زیرا چنین هزوارشی در این معنا نداریم، اما هزوارش‌های مشابهی با معانی متفاوت وجود دارند.
- **بزرا** (بر وزن «صفرا»؛ تخم زراعت، ص ۲۷۲): در پهلوی به صورت 'BZR از آرامی که عربی آن بذر است با آوانویسی tokhm (کاپادیا، 324)؛ البته باز جای یادآوری است که برخی آوانویسی هزوارشی یعنی bizrā را نیز برای آن پیشنهاد کرده‌اند (همانجا).
- **بزونه** (بر وزن «نمونه»؛ زانو، ص ۲۷۴): معادل درستی برای این واژه نیافتیم.
- **بسیم** (بر وزن «تسیم»؛ خوشمزه، ص ۲۸۱): در پهلوی به صورت BSYM از صورت آرامی bsym با آوانویسی xwaš به معنی خوش و خوب (مکنزی، 96؛ نیز نک نیبرگ، 222) است.
- **بفکین** (بر وزن «قزوین»؛ بالاخانه، ص ۲۹۱): نک سلیم، ۱۳۴۴، ۴۸.
- **بنمین** (بر وزن «پروین»؛ پسر، ص ۳۱۰): در پهلوی به صورت BRE از صورت آرامی br-h با آوانویسی pus (مکنزی، 69؛ نیز نک نیبرگ، 163).
- **بوجپا** (بر وزن «بوسنا»؛ خیار بادرنگ، ص ۳۱۳): معادل درستی برای این واژه نیافتیم.
- **بیتانه** (بر وزن «بیگانه»؛ بیگانه، ص ۳۳۱): این واژه در خط پهلوی به صورت 'byt'nk (مکنزی، 18) نوشته می‌شود که آن را املای تاریخی می‌خوانیم. آوانویسی و خوانش احتمالی آن bēgānag بوده است که همان معنای «بیگانه» را دارد.
- **پیلیپا** (بر وزن «مه‌سیما»؛ جامه، ص ۳۶۶): هزوارش 'PPL با آوانویسی ošnūk یا ošnūg به معنی جامه‌ای که تا زانو می‌آید و برگرفته از واژه‌ای یونانی است (Junker, 78).
- **پندند** (بر وزن «فرزند»؛ فرزند، ص ۴۲۲): در پهلوی به صورت prznd با آوانویسی frazand (مکنزی، 33؛ نیز نک نیبرگ، 78) که املای تاریخی به شمار می‌آید.
- **پوپشمن** (بر وزن «روچرکن»؛ کلاهخود، ص ۴۲۴): واژه‌ای برایش نیافتیم.
- **تترا** (بر وزن «صحرا»؛ تابستان، ص ۴۷۰): هزوارش 'WTL با آوانویسی hāmēn و در معنای تابستان وجود دارد (Junker, 107).

- **تترونتن** (بر وزن «پهلوی زدن»؛ باریدن، ص ۴۷۱): هزوارش YNTLWN-tn⁺ با آوانویسی wārīd(t)an هست همان «باریدن» معنی می‌دهد.
- **تلبا** (بر وزن «حلوا»؛ پیه گوسفند، ص ۵۰۸): در پهلوی به صورت TLBA از صورت آرامی tbr⁺ با آوانویسی pīh (مکنزی، 68) آمده است.
- **تورا** (بر وزن «حورا»؛ گاو، ص ۵۳۱): در پهلوی به صورت هزوارش TWRA از صورت آرامی twr⁺ با آوانویسی gāw (مکنزی، 35؛ نیز نک نیبرگ، 81-82) است.
- **تینا** (بر وزن «مینا»؛ گل، ص ۵۴۷): در پهلوی به صورت TYNA از صورت آرامی tyn⁺ با آوانویسی gīl (مکنزی، 36؛ نیز نک نیبرگ، 82) است و هزوارش به همان صورت تلفظ شده است.
- **جاتن** (بر وزن «لادن»؛ از نامهای خدا، ص ۵۵۲): در پهلوی به صورت yzdt⁺ با آوانویسی yazd به معنی ایزد (مکنزی، 97؛ نیز نک نیبرگ، 226) است؛ آن علامت 'انتهایی «ن» خوانده شده است.
- **جاتونتن** (بر وزن «آهوفکن»؛ بودن، ص ۵۶۱): هزوارش Y'TWN-tn با آوانویسی āmadan در معنای آمدن است (مکنزی، 7).
- **جدام** (بر وزن «مدام»؛ روز، ص ۵۹۵): در پهلوی به صورت YWM از صورت آرامی ywm با آوانویسی rōz (مکنزی، 72؛ نیز نک نیبرگ، 170) است.
- **جگتیبونستن** (بر وزن «منزل پرسیدن»؛ نوشتن، ص ۵۷۹): هزوارش و پسوند KTYBWN-stn □ از صورت آرامی yktbwn از ریشه √ktb با آوانویسی nibiṣtan (مکنزی، 59) در همان معنای «نوشتن» است.
- **جمینونتن** (بر وزن «پریروی من»؛ مردن، ص ۵۸۸): هزوارش و پسوند YMYTWN-tn از صورت آرامی ymwtwn از ریشه √mwt با آوانویسی murdan (مکنزی، 57؛ نیز نک نیبرگ، 134) است.
- **جوبال** (بر وزن «رومال»؛ جوال، ص ۵۹۵): در پهلوی به صورت dwb'l با آوانویسی dawāl به معنی پوست و دوال (مکنزی، 25) است. این واژه هزوارش نیست و تنها املای تاریخی دارد. چنین مواردی به ما یادآوری می‌کند که احتمال آن که واژه بدان صورت خوانده می‌شده باشد بسیار کم است.
- **جوسبونتن** (بر وزن «خوبروی من»؛ گرفتن، ص ۵۹۹): هزوارش YNSBWN-tn از صورت آرامی ynsbwn از ریشه √nsb و با آوانویسی stadan (مکنزی، 77) در معنای «ستاندن» و «گرفتن» است.

- **جووان** (بر وزن «احسان»؛ جوان، ص ۶۰۲): در پهلوی به صورت ywb'n با آوانویسی juwān (مکنزی، ۴۷؛ نیز نک نیبرگ، ۲۲۷) است. همان‌گونه که مشاهده می‌کنیم این واژه هزوارش نیست و همان صورت نوشتاری برای تلفظ را دارد.
- **خاتمر** (بر وزن «تاجور»؛ خواهر، ص ۶۹۵): هزوارش این واژه AHTE است. که در خط پهلوی E هزوارش شبیه ترکیب mn است که ظاهراً mr خوانده و دیده شده است.
- **داباهانتن** (بر وزن «سر تا پا شکن»؛ خندیدن، ص ۸۰۶): در پهلوی به صورت GHBHWN- ytn از ریشه آرامی احتمالی ḡhkh با آوانویسی xandān (مکنزی، ۹۴؛ نیز نک نیبرگ، ۲۱۸) است؛ در این واژه خوانده‌شدن هزوارش به همراه پایانه فعلی فارسی میانه آن را شاهد هستیم
- **دم دمیا** (بر وزن «اژدرها»؛ دریا، ص ۸۷۹): هزوارش این واژه YMYMY' است؛ آن را drayā(b) آوانویسی کرده‌اند و «دریا» معنی می‌دهد. از آرامی ym آمده است و در عربی صورت «یم» را دارد.
- **دوبرا** (بر وزن «موگشا»؛ شمشیر، ص ۸۹۰): این واژه که با حرف‌نویسی dwbl'y آمده است را می‌توان dō-brāy حرف‌نویسی کرده و به معنای چیزی که هر دو سمتش می‌برد (از مصدر ماضی و مضارع brīn-, brīdan) دانست (نک Junker, 84)؛ یک امکان دیگر نیز وجود دارد و آن چنین است که هزوارش GRBR' باشد به معنای شمشیر و غلاف شمشیر که در عربی هم به صورت «قرباب» بر جای مانده است. (نک مشکور، ۴۳؛ قربانی جویباری و نوروزی، ۱۵۰)
- **راس** (بر وزن «طاس»؛ راه و جاده، ص ۹۲۷): در پهلوی به صورت l's با آوانویسی rāh (مکنزی، ۷۰؛ نیز نک نیبرگ، ۱۶۵-۱۶۶) است. این واژه املای تاریخی دارد.
- **رسپینا** (بر وزن «تخمینا»؛ پاییز، ص ۹۴۷): هزوارشی داریم به صورت LSP'N که با آرامی RFS مرتبط بوده و احتمالاً برگرفته از واژه آشوری raspāpu است. این واژه را pādēz آوانویسی کرده‌اند و همان «پاییز» معنا دارد.
- **رسنواد** (بر وزن «کم‌سواد»؛ نیزه، ص ۹۵۰): معادل یا مشابه درستی برای این واژه نیافتیم.
- **رکوم** (بر وزن «سموم»؛ شما، ص ۹۵۹): هزوارش آن به صورت LKWM از صورت آرامی l-kwm با آوانویسی āsmā (مکنزی، ۱۳) آمده است.
- **زمترا** (بر وزن «فلک‌سا»؛ تمسخر، ص ۱۰۲۹): معادل درستی برای این واژه نیافتیم.
- **زبین** (بر وزن «زمین»؛ دراز، ص ۱۰۵۵): هزوارش ZYW یا Z'YW را داریم که buland آوانویسی شده است.
- **سابوته** (بر وزن «آسوده»؛ زن پیر، ص ۱۰۶۵): معادل درستی برای این واژه نیافتیم.
- **سوسبار** (بر وزن «روزگار»؛ اسب، ص ۱۱۸۸): در پهلوی هزوارش SWSYA را دارد که از

صورت آرامی 'swsy آمده و آوانویسی آن asp (مکنزی، ۱۲؛ نیز نک نیبرگ، ۳۲) است.

- سینا (بر وزن «بینا»؛ سوراخ کننده، سینه، ص ۱۲۱۳) این واژه به صورت 'syn(k) نوشته می‌شود، آن را sēnag آوانویسی می‌کنند و «سینه» معنی می‌دهد؛ معنای سوراخ‌کننده از آنجا برای آن آورده شده است که در فارسی مصحف سنا است از فعل سنبدن.
- شُتان (بر وزن «فلان»؛ سال‌ها، ص ۱۲۵۲): در پهلوی به صورت هزوارش ŠNT از صورت آرامی šnt با آوانویسی sāl (مکنزی، ۷۳؛ نیز نک نیبرگ، ۱۷۳-۱۷۲) که ān در انتهای واژه، آن نشانه جمع است.

- شجارا (بر وزن «نصاری»؛ درخت، ص ۱۲۵۵): نتوانستیم هزوارش این واژه را بیابیم اما از آنجایی که به واژگان خانواده سامی شباهت دارد باید هزوارشی برای آن بوده باشد.
- شریتا (بر وزن «مسیحا»؛ پادشاه، ص ۱۲۶۵): هزوارش آن به صورت ŠLYTA از صورت آرامی 'šlyt با آوانویسی pādixšā(y) (مکنزی، ۶۳؛ نیز نک نیبرگ، ۱۵۷) است.
- شمس (بر وزن «عمدا»؛ نور، ص ۱۲۹۳): نتوانستیم هزوارش این واژه را بیابیم اما از آنجایی که به واژگان خانواده سامی شباهت دارد باید هزوارشی برای آن بوده باشد.
- شمشدر (بر وزن «ستمگر»؛ سیر، ص ۱۲۹۴): نمی‌دانیم معادل چه واژه ای دانسته شده است.

- کتا (بر وزن «خطا»؛ کتابت و فرمان، ص ۱۵۹۳): هزوارش این واژه KTYB است که در آن Y و B کنار هم شبیه حرف a است و بدین سبب آن را چنین خوانده‌اند (Junker, 85)
- کتس (بر وزن «قفس»؛ خرد و کوچک، ص ۱۵۹۵): در فارسی میانه به صورت kts با آوانویسی kahās به معنی «رود یا قنات کوچک» (مکنزی، ۴۸؛ نیز نک کاپادیا، ۳۸۹). این واژه املای تاریخی دارد.

- کدبا (بر وزن «فردا»؛ دروغ، ص ۱۶۰۴): هزوارش آن KDBA است، از صورت آرامی 'kdb با آوانویسی drō(g) (مکنزی، ۲۷؛ نیز نک نیبرگ، ۶۷).

- ککا (بر وزن «صفا»؛ دندان، ص ۱۶۶۴): با هزوارش KKA از صورت آرامی 'kk با آوانویسی dandān (مکنزی، ۲۴) آمده است. دیده می‌شود که هزوارش به همان شکل خوانده شده است.
- کلما (بر وزن «گرما»؛ درخت انگور، ص ۱۶۷۸): با هزوارش 'KLM و آوانویسی raz به معنای تاک یا درخت انگور است (Junker, 67)

- کمچه (بر وزن «چمچه»؛ ملخ، ص ۱۶۹۴): هزوارش Hk به صورت KMCA از صورت آرامی 'qms با آوانویسی mayg (مکنزی، ۵۵) است.

- کمیخت (بر وزن «گریخت»؛ درهم آمیخته، ص ۱۶۹۷): در خط پهلوی صورت gwmyhtn

- با آوانویسی gumēxtan به معنی در هم آمیختن وجود دارد. (مکنزی، 38؛ نیز نک نیبرگ، 86). پس این واژه هزارش نیست و صورت فارسی میانه آن خوانده شده است.
- **کنیا** (بر وزن «تنها»؛ نی میان خالی، ص ۱۷۱۴): در پهلوی به صورت KNYA از صورت آرامی 'qny با آوانویسی nay و به معنی "نی" (مکنزی، 58)
 - **کوتینا** (بر وزن «بوسینا»؛ استر، ص ۱۷۲۲): هزارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.
 - **کوژبرتا** (بر وزن «عمر فرسا»؛ گشنیز، ص ۱۷۲۸) هزارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.
 - **کوکما** (بر وزن «روستا»؛ از نام‌های آفتاب، ص ۱۷۳۴): هزارشی به شکل 'KWKM و با آوانویسی āftābag به معنی آفتابه (Junker, 87) وجود دارد. اما این هزارش به معنای آفتاب به کار نمی‌رفته است. احتمالاً به اشتباه آن را با آفتاب یکی دانسته اند.
 - **کیپا** (بر وزن «شیدا»؛ نقره، ص ۱۷۵۲): صورت هزارشی (KSP?) را داریم که آوانویسی آن asēm بوده و به معنای «سیم» یا «نقره» است.
 - **کیه‌وئید** (بر وزن «می‌روئید»؛ روید و برآمد، ص ۱۷۶۱) هزارش KDĤ-WN را برای فعل «رستن» و «رویدن» با آوانویسی rustan داریم که در این گونه خوانش بن را از هزارش و شناسه را از فارسی میانه گرفته‌اند و در واقع به همان صورتی که با خط نوشته می‌شده خوانده شده است.
 - **گاود** (بر وزن «خالد»؛ گاو کوهی، ص ۱۷۶۷): گاو معمولاً در پهلوی به صورت هزارشی می‌آید اما در اینجا «گاو» (با د یا ا احتمالی در انتهای آن) تحت عنوان هزارش ضبط شده است.
 - **گنجویر** (بر وزن «سردسیر»؛ گنجور و خزانه‌دار، ص ۱۸۴۱): در پهلوی به صورت gncwbl با آوانویسی ganjwar (مکنزی، 35)
 - **گوبیا** (بر وزن «لوبیا»؛ زبان، لسان، ص ۱۸۴۹): دقیقاً این صورت یافت نشد اما در پهلوی صورت gwby- با آوانویسی gōw ستاک مضارع فعل گفتن است. (مکنزی، 38؛ نیز نک نیبرگ، 83) و 'gwby می‌تواند صفت فاعلی goyāg به معنای «گویا» باشد. البته برخی نیز آن را هزارش و 'GWBY دانسته‌اند (مشکور، ۴۲) که صورت اکدی qubbu برای آن وجود دارد و معادل فعل «گفتن» است.
 - **لامان** (بر وزن «سامان»؛ نان، ص ۱۸۸۱): این هزارش به صورت LHMA از صورت آرامی 'lhm با آوانویسی nān (مکنزی، 58؛ نیز نک نیبرگ، 136) آمده است.
 - **مانا** (بر وزن «دانا»؛ خداوند، ص ۱۹۴۹) در خط پهلوی صورت mynwł با آوانویسی mēnōg

را داریم (مکنزی، 55)؛ به دلیل تشابه حروف این خط به یکدیگر، می‌توان آن را با اندکی تصحیف این‌گونه خواند.

- **ماهر** (بر وزن «ظاهر»؛ فردا، ص ۱۹۵۸): هزوارش MHL از صورت آرامی mhr با آوانویسی fradāg (مکنزی، 32؛ نیز نک نیبرگ، 77) و در همان معنای «فردا» وجود دارد.

- **مترا** (بر وزن «فخرا»؛ باران، ص ۱۹۶۵): هزوارشی به صورت 'MTL با اصل زبانهای شاخه سامی وجود دارد که صورت عربی «مطر» نیز از آن بر جای مانده است؛ آوانویسی آن wārān (کاپادیا، 426؛ Junker, 62) بوده و به فارسی نیز رسیده است. بار دیگر می‌بینیم که هزوارش این کلمه است که خوانده شده.

- **مرکز راین** (بر وزن «اندر دامن»؛ مقداری از گناه که از فعل آن بر فاعل کشتن لازم است، ص ۱۹۹۶): صورت mlg'lc'n با آوانویسی margarzān به معنی "مرگ‌ارزان" یا کسی که گناهی مرتکب شده که مستوجب مرگ است. (مکنزی، 54؛ نیز نک نیبرگ، 126) را داریم.

- **منشیا** (بر وزن «اشقیا»؛ خدمتکار آتشکده، ص ۲۰۴۳): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.

- **موزدونتن** (بر وزن «غرض‌گو فکن»؛ فروختن، ص ۲۰۵۱): صورت هزوارشی MZBNW-tn از آرامی mzbn با ریشه √zbn و آوانویسی frōxtan (مکنزی، 34) را داریم که در آن مشخص است فردی که از روی خط پهلوی می‌خوانده یک‌به‌یک حروفی را که می‌دیده، در پی هم خوانده است.

- **نسبمن** (بر وزن «رسیدن»؛ عبادت، ص ۲۱۴۲): در پهلوی به صورت OSGDE از صورت آرامی sghd با آوانویسی namāz (مکنزی، 56؛ نیز نک نیبرگ، 135) است که به علت پیچیدگی خط کاملاً می‌تواند nsymn خوانده شود و می‌بینیم که چنین اشتباهی رخ داده است.

- **نشاک** (بر وزن «هلاک»؛ شکر، ص ۲۱۴۳): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.

- **نکاس** (بر وزن «هراس»؛ نگاه، ص ۲۱۶۰): صورت nk's با آوانویسی nigāh (مکنزی، 58؛ نیز نک نیبرگ، 139) را داریم که دارای املای تاریخی است.

- **نکونتن** (بر وزن «عدوفکن»؛ کشتن، ص ۲۱۶۱): هزوارش NKSWN-tn از ریشه آرامی √nks با آوانویسی kuštan (مکنزی، 52؛ نیز نک نیبرگ، 121) را داریم.

- **ننگ** (بر وزن «سنگ»؛ زشت، و ماکیان و مرغ خانگی، ص ۲۱۷۳): هزوارش‌های تقریباً مشابهی برای واژه زشت وجود دارد، اما اگر باشد نیز تصحیف آنها است.

- **نیرا** (بر وزن «گیرا»؛ آتش، ص ۲۲۲۴): هزوارش: NKLY' را برای آتش با آوانویسی ātaxš

داریم (Junker, 62) که شاید این گونه خوانده شده باشد.

• **نیوشد** (بر وزن «فروزد»؛ آموزد، یادگیرد، ص ۲۲۳۹): در پهلوی به صورت n(y)dwhš-ytn با آوانویسی niyō(x)šīdan به معنی شنیدن، گوش کردن (مکنزی، 60؛ نیز نک نیبرگ، 143) را داریم که هزوارش هم نیست.

• **وانکونتن** (بر وزن «آرزوشکن»؛ گرفتن، ص ۲۲۵۵): هزوارش OHDWN-tn از ریشه آرامی ḥd' را داریم (مکنزی، ۳۷؛ Junker, 94) که چنین خوانده شده است؛ آوانویسی آن griftn بوده و همین معنا را دارد.

• **وجارش** (بر وزن «سفارش»؛ گدازش و کاهیدن و لاغر شدن، ص ۲۲۵۸): در پهلوی صورت wī'zšn با آوانویسی widāzišn را داریم که می تواند به معنی گدازش باشد (مکنزی، 90؛ نیز نک نیبرگ، 217).

• **ورکتا** (بر وزن «کربلا»؛ استخوان، ص ۲۲۷۵): هزوارش 'RKT' را داریم که به معنای استخوان است و صورت اکدی ariktu برای آن موجود است. در این واژه گنگی خط باعث این گونه خوانده شدن واژه شده است. (نک قربانی جویباری و نوروزی، ۱۴۸-۱۴۹)

• **وشادن** (بر وزن «فتادن»؛ گشادن، ص ۲۲۸۴): در پهلوی به صورت wš'tn با آوانویسی wišādan (مکنزی، 92؛ نیز نک نیبرگ، 215)

• **وندا** (بر وزن «عمدا»؛ خواهش و خواسته، ص ۲۲۹۲): آن را صورت تصحیفی دانسته اند (نک سلیم، ۱۳۴۴، ۷۵)

• **وهمنش** (بر وزن «سرزنش»؛ شخصی که کردار گفتار او با حق تعالی راست باشد، ص ۲۲۹۵): در پهلوی به صورت wdh-mynšn تشکیل شده از دو واژه "نیک" و "منش" (مکنزی، 55, 89؛ نیز نک نیبرگ، 131, 208)، این واژه و واژگان مشابه تا فارسی نو نیز رسیده اند مثل «به منش».

• **هجنم** (بر وزن «مرهم»؛ می دهم، ص ۲۳۱۶): هزوارش dādan- YHḂWN یا YHB است و شناسه فعلی به آن متصل می شود. در حالت مضارع اول شخص مفرد که شناسه m- بدان افزوده می شود، می توان واژه را از روی حروف موجود چنین خواند.

• **هجد** (بر وزن «کشید»؛ بدهید، ص ۲۳۱۶): مانند فعل پیشین بوده و با شناسه فعلی بدین صورت خوانده شده است (رک هجنم).

• **هرنیز** (بر وزن «مهمیز»؛ تعیین، ص ۲۳۲۷): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه ای نیافتیم.

• **هلیجو** (بر وزن «پریرو»؛ آلوچه، ص ۲۳۶۰): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه ای نیافتیم.

- **هلیک** (بر وزن «شریک»؛ زردآلو و قیسی، ص ۲۳۶۱): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.
- **همیز** (بر وزن «عزیز»؛ تابستان، ص ۲۳۷۴): در پهلوی صورت h'myn با آوانویسی hāmīn به همین معنا وجود دارد (مکنزی، 41) که چنین واژه‌ای می‌تواند خوانشی نادرست از این کلمه باشد.
- **هنام** (بر وزن «غلام»؛ اندام، ص ۲۳۷۵): در پهلوی به صورت hn'm با آوانویسی hannām (مکنزی، 43؛ نیز نک نیبرگ، 96) در همین معنا را داریم.
- **هویمین** (بر وزن «سوختن»؛ رو، وجه، ص ۲۳۸۸): هزوارش 'NPH را داریم که از آرامی گرفته شده و آن را rōd یا rōy آوانویسی کرده‌اند و در معنای «رو» و «صورت» است. بار دیگر پیچیدگی خط باعث چنین خوانشی از حروف هزوارش شده است.
- **یزبهانتن** (بر وزن «اژدهافکن»؛ زمزمه کردن مغان بر طعام، ص ۲۴۳۱): هزوارش YDBHWN-tn از ریشه آرامی dbh√ با آوانویسی yaštan (مکنزی، 97؛ نیز نک نیبرگ، 225) است که همان نیایش معنا می‌شود.
- **یشتن** (بر وزن «گشتن»؛ زمزمه کردن مغان بر طعام، ص ۲۴۳۵): صورت ساده و غیرهزوارشی واژه پیشین است به شکل yštn با آوانویسی yaštan (مکنزی، 97؛ نیز نک نیبرگ، 225) و در همان معنا.
- **یهان** (بر وزن «دهان»؛ یزدان، ص ۲۱۴۶): در پهلوی به صورت yzd'n با آوانویسی yazdān (مکنزی، 97) را داریم که هزوارش نیست اما z در آن h تشخیص داده شده است.

واژگانی که برای آنها وزنی معرفی نشده است:

- در این قسمت به ۲۷ واژه‌ای می‌پردازیم که برهان برای تلفظ آنها وزنی را ارائه نکرده است:
- **ررا** (گوش، ص ۲۴۶۳): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.
 - **ززروده‌تربا** (مرغ خانگی، ص ۲۴۶۳): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.
 - **شزو** (گناهکار و مجرم، ص ۲۴۶۴) هزوارش ŠGY' را با آوانویسی wināhkār داریم (Yunker, 83) که همان گناهکار است و «شزو» می‌تواند خوانش مغلوپی از آن باشد.
 - **کوکبا** (ستاره، ص ۱۷۳۳): هزوارش آن KWKB' است، star آوانویسی می‌شود و ستاره معنا دارد (Junker, 66)، صورت عربی «کوکب» نیز از همین ریشه است. پس اینجا هزوارش است که حرف به حرف خوانده شده است.

- **کومر** (امرو، ص ۱۷۳۷): هزوارش 'KWMTL' برای آن وجود دارد (Junker, 66) که amrōd آوانویسی می‌شود.
- **کیمونستن** (خواستن و طلبیدن، ص ۱۷۵۹): هزوارش خواستن یا xwāstan, BOYHWN-STN از آرامی 'b'y و هزوارش xāstan را KYMWN-stn از آرامی 'qwm است (مکنزی، 96؛ Junker, 100).
- **کیهونستن** (برآمدن، رویدن، سبز شدن، ص ۱۷۶۱): رک واژه «کیهونید» در همین مقاله.
- **گبیم** (هم پست [ضد بلند]، هم پشت [ضد روا]، ص ۱۷۷۳): هزوارش GBH را برای بلندی داریم (Junker, 98).
- **گبنا** (مرد، ص ۱۷۷۴): هزوارشی به صورت GBRA از صورت آرامی 'gbr با آوانویسی mard (مکنزی، 54؛ نیز نک نیبرگ، 127-128) داریم.
- **گدمن** (نور، روشنایی معنوی، ص ۱۷۷۷): در پهلوی به صورت YWM از صورت آرامی ywm با آوانویسی rōz به معنی روز (مکنزی، 73؛ نیز نک کاپادیا، 79).
- **گردزمن** (دشمن، ص ۱۷۹۳): حرف‌نویسی این واژه dwšm(y)n است و باز به سبب ابهام خط پهلوی می‌توانسته این‌گونه خوانده شود.
- **گوبشا** (انگبین، ص ۱۸۴۹): هزوارش DWBŠYA را داریم از آرامی dbš که انگبین یا عسل است. صورت غیرهزوارشی نیز در متون برای واژه angubēn وجود دارد (مکنزی، 10).
- **گومشون** (ایشان، ص ۱۸۶۱): در پهلوی به صورت OLE-š'n از صورت آرامی 'l-h با آوانویسی awēšān (مکنزی، 62).
- **ماژدستان** (دوری از بدی‌ها و پاکیزگی از گناه، ص ۱۹۳۹): در پهلوی صورت m'zd(y)sn با آوانویسی māzdēsna به معنی مزدیسن و مزداپرست وجود دارد (مکنزی، 55؛ نیز نک نیبرگ، 130).
- **مانمن** (جامی که به آن شراب و آب خورند، ص ۱۹۵۱): در پهلوی به صورت MANE از صورت آرامی m'n-h با آوانویسی jām (مکنزی، 46).
- **مدونه** (مینو، بهشت، ص ۱۹۷۷): در پهلوی به صورت mynwḵ با آوانویسی mēnōg (مکنزی، 55؛ نیز قس. نیبرگ، 131).
- **مربویا** (خریزه شیرین، ص ۱۹۸۱): MRBWYA هزوارشی است که برای xarbuzag یا خربزه به کار رفته است (یونکر، ۱۱۶).
- **مشمشا** (نوعی آلو و قیسی، ص ۲۰۱۷): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.

- **مگ** (درخت نخل، ص ۲۰۲۹): صورت $mu\gamma$ هست با حرف‌نویسی mg به معنای درخت نخل را در پهلوی داریم (مکنزی، 56)، اما شکل هزوارشی نیست.
- **مَمِن** (چه، ص ۲۰۳۵): در پهلوی به صورت MNW از صورت آرامی $mn-w$ با آوانویسی $k\bar{e}$ (مکنزی، 50؛ نیز نک نیبرگ، 116-117)
- **مَنا** (گشاده و فراخ، شایگان، ص ۲۰۳۶): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.
- **مَنش** (قلب، ۲۰۴۲): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.
- **نِسوبار** (ناهار، ناشتایی، ص ۲۱۴۱): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.
- **نِشمن** پهلوی صورت NPŠE با آوانویسی $xw\bar{e}\check{s}$ به معنی خویش و خود وجود دارد، واژه‌ای که برای خویشاوند در پهلوی به کار می‌رود، $xw\bar{e}\check{s}\bar{a}wand$ است (مکنزی، 96؛ نیز نک نیبرگ، 223).
- **نِشمن** (زن، ص ۲۲۲۹): صورت NYŠE از آرامی $n\check{s}h$ با آوانویسی zan (مکنزی، 98؛ نیز نک نیبرگ، 228-229) را داریم.
- **واژه** (کلمه، ص ۲۲۴۸): در پهلوی به صورت w^c با آوانویسی $w\bar{a}z$ (مکنزی، 88؛ نیز نک نیبرگ، 200) است که هزوارش نیست.
- **وکده** (ماده، ضد نر، ص ۲۲۸۹): هزوارش NKB را داریم با آوانویسی $m\bar{a}dag$ که از صورت آرامی nqb آمده است (نیبرگ، 53)، به سبب شباهت نوشتار حروف w و n و نیز $\bar{B}$ و d است که این واژه به این صورت خوانده شده است.
- **هاک** (تخم مرغ، ص ۲۳۰۸): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.
- **هَب** (بگذار، امر به گذاشتن، ۲۳۱۴): نمی‌دانیم این واژه هزوارش یا معادل چه واژه‌ای در پهلوی در نظر گرفته شده است.
- **هوبسیا** (دندان، ص ۲۳۸۷): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.
- **هوسرب** (نیک‌نامی، ص ۲۳۹۳): در پهلوی به صورت $hwslwb$ با آوانویسی $husraw$ (مکنزی، 45؛ نیز نک نیبرگ، 103-104) آمده است که هزوارش نیست.
- **هیپ** (عاقبت کار، ۲۴۰۳): هزوارش یا مشابه پهلوی برای چنین واژه‌ای نیافتیم.
- **یدمن** (دست، ص ۲۴۲۸): به صورت YDE از آرامی $yd-h$ با آوانویسی $dast$ (مکنزی، 25؛ نیز نک نیبرگ، 58-59) و به همان معنای دست آمده است.

۳- نتیجه گیری

برهان قاطع به عنوان منبعی اثرگذار اما قابل نقد از سده یازدهم، اطلاعات ویژه و بی شماری در اختیار ما می گذارد که باید در استفاده و اتکا به آنها جانب احتیاط را رعایت کنیم. گذشته از دیگر وجوه این کتاب، آنچه برای نگارندگان این مقاله اهمیت داشته است، واژگانی هستند که تحت عنوان «لغات زند و پازند» در این کتاب معرفی شده اند. درصد بالایی از این واژه ها از صورت هزوارشی نگارش کلمات در خط پهلوی آمده است. طبق اصلی که هزوارش ها به صورت آرامی نوشته شده و به پهلوی خوانده می شدند، آمدن صورت هزوارشی با آوانویسی همان هزوارش کمی عجیب است. هنوز هم هستند کسانی که مدعی خوانده شدن هزوارش ها با صورت نوشتاری خودشان هستند. اما پذیرفتن چنین نظری به راستی دشوار است. منطقی ترین تحلیلی که ما با بررسی یکایک واژگان هزوارشی برهان قاطع بدان رسیدیم آن است که خوانندگان و نویسندگان متون پهلوی، تا زمان رواج آن، برای به خاطر سپردن صورت نگارش هزوارش ها (که از تلفظ واقعی آنها بسیار دور بوده است) کلمات مذکور را به شکل آرامی آنها از بر می کرده اند؛ همان گونه که امروزه بسیاری از دانشجویان زبان های باستانی برای حفظ این صورت ها که یکی از دشواری های خط پهلوی است، چنین می کنند.

منابع

- حکمت، علی اصغر (۱۳۲۴). «سیصدمین سال تالیف برهان قاطع». *نامه فرهنگستان* ۱: ۲۴-۱.
- داعی الاسلام، محمد علی (۱۳۰۴). *فرهنگ نظام* (جلد اول). حیدرآباد دکن (هند). اعظم استیم پرس.
- سلیم، عبدالامیر (۱۳۴۴)، «لغات زند و پازند در برهان قاطع»، *دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز* ۷۳: ۷۶-۳۳.
- صادقی، علی اشرف (۱۳۸۹)، «درباره برهان قاطع»، *ارج نامه محمد معین: زندگی، آثار، جستارهای متن پژوهشی*. تهران: میراث مکتوب، صص ۴۶۷-۵۱۵.
- غلامرضایی، محمد (۱۳۸۹). *ارج نامه محمد معین*. تهران: میراث مکتوب.
- قربانی جویباری، کلثوم و حامد نوروزی (۱۳۹۴)، «بررسی ضبط و خوانش لغات هزوارش (زند و پازند) در برهان قاطع، *مجله مطالعات و تحقیقات ادبی* ۱۸: ۱۴۳-۱۵۲.
- محمودی بختیاری، بهروز و نسرین صباغان (۱۳۹۶). «باورهای بی بنیاد در متن کتاب مرجع: بررسی موردی برهان قاطع». در محمد شکری فومشی (گردآورنده)، *اسطوره بنیادها: جشن نامه دکتر ابوالقاسم اسماعیل پور*. تهران: نشر چشمه، صص ۳۱۶-۲۹۱.
- مشکور، محمد جواد (۱۳۴۶)، *فرهنگ هزوارش های پهلوی*، تهران: بنیاد فرهنگ ایران.
- Junker, H. F. J. (1955). *Das Frahang i Pahlavik*. Heidelberg. 2nd ed. as *Das Frahang i Pahlavik in zeichengemäßer Anordnung*. Leipzig: Harrassowitz.
- Kapadia, Dinshah D. (1953), *Glossary of Pahlavi Vendidad*, Bombay: D. D. Kapadia.

- Kassock, Z. (2013). *The Greater Iranian Bundahishn, A Pahlavi Student's Guide*. Atlanta: ThriftBooks.
- Mackenzie, D. N. (1971). *A Concise Pahlavi Dictionary*. London: Oxford University Press.
- Nyberg, H. S. (1974). *A Manual of Pahlavi*, vol. II, Wiesbaden: Harrassowitz.
- Nyberg, H. S. (1988), *Farhang-i Pahlavīk*, Edited by Bo Utas. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Sprengling, M. (1940), "Shahpuhr I, the Great on the Kaabah of Zoroaster (KZ)", *The American Journal of Semitic Languages and Literatures*, 57/4:341-429.